

de Uitdienstbode

PERIODIEK VOOR DE LEDEN VAN DE KRING UVA-SENIOREN VAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Redactioneel	1
Senioren op excursie	1
Het Getal: 47	3
Petite Histoire	4
Uitgewerkt	5
Lezing Rens Bod	7
Senioren op excursie	8
Wat de pot schafte	10
Van achter de geraniums	11
Evenement	12
Hoe gaat het nu met?	
Guusje ter Horst	11
Column	15
Mededelingen	15
Activiteitenagenda	15

OPROEP

Kent u bij de UvA gepensioneerde collega's die nog niet in contact staan met de Kring UvA-senioren? Informeer hen dan over het bestaan van onze kring en de activiteiten die de leden ondernemen.

SENIOREN OP EXCURSIE

Bezoek aan het Restauratieatelier van het Rijksmuseum

door Kees Piena

Op dinsdag 13 oktober was ik één van de gelukkigen. De seniorenkring had een excursie georganiseerd naar het Restauratieatelier van het Rijksmuseum. Er konden slechts twintig mensen deelnemen en dat was uiteraard veel te weinig voor zo'n interessante excursie.

Het ateliergebouw ligt schuin achter het Rijksmuseum en pal naast het Zuiderbad en is gehuisvest in één van de statige panden die langs het Museumplein staan. Om half vier moesten we ons verzamelen - we mochten vooral niet te laat zijn. Het was niet eenvoudig om binnen te komen, want er gelden uitgebreide veiligheidsmaatregelen in verband met de kostbare werken, die in het atelier worden gerestaureerd. Nadat onze gidsen/begeleiders waren gearriveerd, werden we in twee groepen verdeeld. Onze groep ging eerst naar het metaalatelier en de andere

REDACTIONEEL

Het vorige nummer van de *Uitdienstbode* is goed ontvangen. Van verschillende kanten hebben we complimenten gekregen. Mooi zo! Daar doen we het voor. Nou ja, natuurlijk ook voor het plezier van het schrijven en voor de leuke contacten.

We hebben naast de redactie twee medewerkers mogen verwelkomen die aan elk nummer een bijdrage zullen leveren: Meindert Fennema die in het vorige nummer al acte de présence gaf en Aart Waterman die vanaf dit nummer een column verzorgt. Willy Groenman, die eind vorig

jaar is toetreden tot de redactie van de *Uitdienstbode*, heeft begin dit jaar de overstap naar het kringbestuur gemaakt. Ik vertrouw erop dat deze rol haar prima zal passen en verwacht haar nog veelvuldig tegen te komen.

Vanaf het vorige nummer houden we bij hoe vaak het blad wordt geopend. We hebben 312 e-mails met het blad als bijlage verstuurd en die zijn door 235 geadresseerden geopend. Dat betekent zo'n 75% van het adressenbestand. Natuurlijk wil dat niet zeggen dat driekwart van de geadresseerden na het openen het blad ook daadwerkelijk leest, laat staan dat iedereen het

blad *helemaal* leest, maar we kunnen er gerust van uitgaan dat een groot deel van de degenen die de bijlage hebben geopend toch minstens een deel van de artikelen tot zich zal nemen. Tijdens bijeenkomsten van de Kring krijgen we ook uit reacties van leden de indruk dat dat het geval is.

We zijn van mening dat we weer een mooi nummer hebben geproduceerd. Als u dat na het lezen ook vindt, bent u van harte uitgenodigd om ons dat te laten weten op uva.uitdienstbode@gmail.com. Waar ook kritiek natuurlijk welkom is. ■

Frans Willemsen

groep, met daarin onze fotografe Madzy (zij was de enige die toestemming had om foto's te maken), ging naar het glaselier.

Werken met liefde en passie

In het metaalatelier werden we ontvangen door Joosje van Bennekom (ze had Biologie en een paar jaar Kunstgeschiedenis gestudeerd, maar voelde zich meer tot restaureren aangetrokken) en door haar voorgesteld aan de andere medewerkers onder wie een onderzoekster van de UvA en Sara Creange. Er waren twee voorwerpen voor ons neergelegd, aan de hand waarvan de restaurateurs ons over hun werk zouden vertellen. Van Bennekom leidde ons naar de Spaanse tafel, een imposant zilveren tableau uit de 16e eeuw met scènes uit het werk van Rafael en Titiaan. Het bleek het bovenblad van een tafel, waarschijnlijk een reistafel - al was het voor ons nauwelijks voorstelbaar dat het prettig reizen zou zijn met zo'n gevaarte. Bovendien leek het ons door het uitbundige reliëf uiterst ongeschikt om er glazen of bekers op te zetten.

De tafel lijkt ongeschikt om er glazen of bekers op te zetten

De tafel is ook ongeschikt om op zaal (zo noemt men dat) tentoon te stellen: te wankel en dus te gevaarlijk. Het (gedreven) zilver was in slechte staat: er zaten behoorlijke scheuren in en er waren lelijke reparaties aangebracht. De restaurateur vertelde dat het bij het werk niet enkel om handwerk (het repareren) gaat, maar dat een zeer belangrijk deel van het werk bestaat uit het doen van onderzoek, zoals naar de samenstelling van het materiaal, de herkomst van het voorwerp en de aan het voorwerp verbonden geschiedenis. Hierna nam Sara Creange het over en haar verhaal leidde ons aan de hand van

een Aziatisch beeld, naar een geheel andere wereld. Het betrof een zilverkleurig bronzen beeld, waarvan er maar dertig op de wereld bekend zijn.

Het was niet eenvoudig om binnen te komen, want er gelden uitgebreide veiligheidsmaatregelen...

Het beeld is in 1964 opgegraven in het noorden van Thailand en in 2000 aangekocht door het Rijksmuseum. Er is, zoals Creange het uitdrukte, veel aan gerommeld en het is vreemd dat het beeld zowel ijzer als tin bevat. Dit had men geconstateerd op basis van een CT-scan. Over het voorwerp is nog veel onbekend. Zo kan het betrekking hebben op verschillende goden en weet men niet hoe oud het is. Kortom ook hier moet nog veel onderzoek, maar met name nog veel reparaties, verricht worden. Iets waar men niet tegen op zag. Integendeel, als hier iets duidelijk wordt, is dat men met liefde en passie met het werk bezig is. Voordat Creange met haar verhaal klaar was, werden we door onze begeleidster gemaand dat we verder moesten naar onze volgende afspraak.

Ziekenboeg voor glas

In het glas-, keramiek- en steenatelier werden we ontvangen door Guus Verhaar, een jonge onderzoeker van de Faculteit der Geesteswetenschappen die zich in het kader van zijn promotieonderzoek met glas bezighoudt. En dan meer specifiek met de chemische en fysico-chemische achteruitgang van bekers en vazen, een probleem waar volgens hem musea over de hele wereld mee te maken

hebben. Zo'n tien procent van de museale glascollecties is aan dit verval onderhevig.

Het glas lijkt te vaak en met het verkeerde programma in de vaatwasser zijn geweest

De promovendus sprak over een ziekenboeg met zweetend en huilend glas. De kenmerken van de glaziekte zijn een vettig uiterlijk en vervolgens een dof aanblik. Inderdaad ziet een aantal getoonde glazen eruit alsof ze te vaak en met het verkeerde programma in de vaatwasser zijn geweest. Het gaat hier om een proces waarbij glas degenerereert door contact met water uit de lucht. Hierdoor komen er druppels naar de oppervlakte. Als het glas vervolgens in een drogere omgeving komt, worden de druppels omgezet in zoutkristallen (het zweet of de tranen). Ook kan de buitenste laag van het glas heel kleine druppels opnemen en als dat water vervolgens verdampt, zorgt dat voor heel fijne scheurtjes in de toplaag die het glas er dof doen uitzien. Dit proces valt niet te stoppen omdat er bijna altijd overal vocht in de lucht zit. Verhaar vertelde dat glas al zo'n 5000 jaar oud is en dat er in de loop der tijden allerlei bestanddelen aan de grondstof (zand dat voor een groot deel uit silica bestaat) zijn toegevoegd. Dit om het materiaal beter te kunnen bewerken, maar ook om het stabiel of kleurlozer te maken. Dat deze toevoegingen ook invloed hebben op de (bewaarkwaliteit van glas wordt aan de hand van een kannetje uit 1600 getoond, dat door oxidatie van toegevoegde bestanddelen ernstig verkleurd is en door scheurtjes de aanblik heeft van een oude man op een oud schilderij: het is gecraqueleerd.

Tijdens het bezoek werd duidelijk dat zich onder de gepensioneerden nogal wat scheikundigen en natuurkundigen ►

bevinden, want diverse keren werd aan de onderzoekers advies gegeven over mogelijke oplossingen of benaderingen van de problemen. Het is heel opvallend dat geen enkele keer de aangedragen suggesties werden weggevoerd, maar dat elke keer positief werd gereageerd.

Kind met een raar hoofd

Na het glas zijn de schilderijen aan de beurt. In het schilderijatelier werden we ontvangen door Willem de Ridder, restaurateur schilderijen, die ons meenam naar een schilderij dat mogelijk van de hand van Lucas van Leyden is. Het schilderij 'Maria met Kind' is in 1949 door het Rijksmuseum aangekocht uit een particuliere Parijse verzameling als een originele Lucas van Leyden. In 1980 is het echter afgeschreven als geschilderd door Lucas van Leyden, omdat het niet de zelfde kwaliteit zou hebben als zijn andere schilderijen. Inmiddels is daarover twijfel gerezen. De Ridder wees erop dat het schilderij vroeger erg grof is schoongemaakt en dat er zeer slordig mee is omgesprongen. Hij durft nog niet met volle honderd procent zekerheid te zeggen, dat het een echte Lucas van Leyden is, maar er zijn belangrijke aanwijzingen dat dit wel het geval is. Zo zijn er andere werken van hem die

Iedereen is het er over eens dat het kind een raar hoofd heeft

als voorstelling madonna met kind hebben en die duidelijk overeenkomsten hebben. Daarnaast komt het hout van het paneel van 'Maria met Kind' van dezelfde boom als die van het paneel van 'Dans om het gouden kalf', in het bezit van het Rijksmuseum, dat zeker van Lucas van Leyden is.

Het blijft een raadsel waarom delen van het schilderij zo slecht geschilderd zijn. De Ridder wijst op de hand van Maria die het kind vasthoudt en zegt dat iedereen het er ook wel over eens is dat het kind een raar hoofd heeft. Aan de andere kant geeft hij aan dat er ook ondertekeningen aanwezig lijken te zijn en dat er dus mogelijk (slecht) is overgeschilderd. Na een

grondige schoonmaak van het schilderij, dat een jaar in beslag nam, kan er onderzoek naar de achtergrond worden gedaan en kan er begonnen worden met retoucheren. En dan komt er hopelijk meer duidelijkheid of het schilderij wel of niet aan Lucas van Leyden kan worden toegeschreven.

Hiermee komt voor ons een einde aan een zeer leerzaam bezoek aan het restauratieatelier van het Rijksmuseum. Na het verzamelen van onze spullen, die we in kluisjes moesten achterlaten, staan we in korte tijd weer buiten en kan ik nog naar het naastgelegen Zuiderbad om de zwembles van mijn kleindochter bij te wonen. Ook daar mag ik geen foto's maken, zelfs niet van mijn zwemmende kleindochter, maar om een heel andere reden dan in het restauratieatelier.

Diverse kranten, waaronder *Trouw*, *de Volkskrant* en *de Telegraaf* berichten na ons bezoek dat het schilderij met 99% zekerheid aan Lucas van Leyden kan worden toegeschreven. ■

Het Getal

47

door Michiel Röling

47 procent van de Nederlanders heeft geen contact meer met een of meer familieleden. De oorzaak is in veel gevallen geld.

Familie en geld is een combinatie die niet altijd even goed uitpakt, dat blijkt onder meer uit de Familiemonitor van Netwerk Notarissen. Er blijkt nogal wat geruzied te worden over geld, zelfs in de beste families. Vooral de combinatie geld en erfenissen scoort hoog als oorzaak van familiale onmin.

Dat de spanning hoog op kan lopen blijkt wel uit de volgende cijfers. 47 procent van de Nederlanders heeft geen contact meer met een of meer familieleden. Van hen heeft 69 procent geen contact meer met broers of zussen en in 16 procent van de verbroken contacten gaat het om ouders en kinderen. Oorzaken voor ouders om het contact te verbreken en zelfs over te gaan tot onterving zijn onder meer schoonkinderen die zich teveel met de familie

bemoeien en het vermoeden dat het betreffende kind achter het geld aan zit.

Bij broers en zussen die geen contact meer hebben ligt de oorzaak vaak bij spanningen rond het sterfbed of ruzies over de erfenis. Als de ouders eenmaal zijn overleden, kan een gezin blijkbaar gemakkelijk uit elkaar vallen. De twee belangrijkste redenen dat erfenissen vaak tot ruzie leiden zijn jaloezie en onduidelijkheid. Kinderen zien de erfenis op een of andere manier als een verrekening. Niet alleen van geld en goederen, maar juist vooral van liefde en genegenheid. En daarbij gaat het om de emotionele waarde van persoonlijke bezittingen.

De oplossing is, zoals met veel dingen in het leven, eigenlijk heel simpel: leg op tijd vast wie wat krijgt en waarom, en bespreek dat met je kinderen. Zo voorkom je dat dat mooie schilderij boven de bank de splijtzwam van de familie wordt. ■

De Bibliotheek der Universiteit

door Jan Wieten

In 1877, toen het Athenaeum Illustre werd verheven tot Universiteit van Amsterdam, veranderde ook de oude Stads-Bibliotheek van naam. Zij werd bij raadsbesluit Bibliotheek der Universiteit. De Stadsboekerij was bij de oprichting van het Athenaeum in 1632 verhuisd van de Nieuwe Kerk naar de zolders van de Agnietenkapel, tot deze vestigingsplaats twee eeuwen later te klein en te bouwvallig was geworden.

De eerste jaren van de Universiteit van Amsterdam zat de bibliotheek op de Herengracht 40, een monumentaal pand dat van 1810 tot 1813 Charles-François Lebrun, de gouverneur-generaal van keizer Napoleon, tot verblijfplaats had gediend. Maar ook dit gebouw werd spoedig te klein doordat het boekenbezit zich gestaag uitbreidde, vooral door bruiklenen en giften. Uiteindelijk werd in 1881 een van de huidige panden aan het Singel betrokken.

Goedbetaalde functie

Het beheer van de bibliotheek werd in 1877, net als voor die tijd, opgedragen aan een bibliothecaris, die, volgens het raadsbesluit van 19 december 1877, een jaarwedde zou genieten van f. 3.000,- zonder, of van f. 2.400,- met vrije woning. Tussen haakjes, Gerard Blasius, de medisch hoogleraar van twee eeuwen eerder, verdiende in de functie van bibliothecaris 300 gulden (Van Miert, 74), maar hij deed het er dan ook bij, wat een bibliothecaris aan de Universiteit van Amsterdam nadrukkelijk verboden was (althans niet zonder toestemming van de gemeenteraad). Blasius had trouwens al een woning.

De bibliothecaris werd bijgestaan door een *adsistent*, op een jaarwedde van 1.000 gulden, een beambte (f. 500,- tot f. 800,-), een eerste (f. 300,- tot f. 400,-) en een tweede amanuensis (f. 300,-).

De Universiteitsbibliotheek is sinds 1881 te vinden aan Het Singel. (foto Dirk Gillissen)

Waardige en illustere personen

Onder de bibliothecarissen waren vele illustere personen. Zo maar een greep. In de tijd van het Athenaeum waren dat heel in het begin achtereenvolgens drie zonen van professor Gerard Vosius, Dionysius, Matthaëus en Isaac. In die tijd waren de boeken nog met kettingen bevestigd aan de lessenaars.

Vermeld dient ook ds. Petrus Schaeck (1693-1708), die alle boeken liet

Ds. Petrus Schaeck liet als bibliothecaris de boeken omkeren en bracht titelschildjes op de ruggen aan.

omkeren en titelschildjes op de ruggen aanbracht. Voor die tijd stonden de banden met de snede naar voren. Schaeck werd tijdens het Tweede Stadhouderloze Tijdperk opgevolgd door maar liefst vier Amsterdamse burgemeesters: Quirijn van Strijen, Jan Trip, Jan van de Poll en Jan Six.

Prof. dr. Hendrik Constantijn Cras (1785-1820) tenslotte, maakte als bibliothecaris ongeveer alle denkbare staatsvormen mee van de oude Republiek tot het Koninkrijk onder Willem I. Hij werd opgevolgd door David Jacob van Lennep (1820-1853), een geliefde hoogleraar. Deze hield de feestrede in het Latijn bij het 200-jarig bestaan van het Athenaeum Illustre (zie de *Uitdienstbode* van juni 2015).

De eerste bibliothecaris na de verheffing tot universiteit was prof. dr. Hendrik Cornelis Rogge (1878-1890). Onder zijn leiding vond de verhuizing naar het Singel plaats en niet te vergeten de grote Grotius-tentoonstelling. Aftredend rector J.G. de Hoop Scheffer maakte er op 15 september 1885 als volgt melding van: *'Onze boekerij breidde zich uit. (...) Welke schatten ze nu reeds bevat, bleek op nieuw toen haar waardige bibliothecaris het derde* ▶

eeuwgetijde van GROTIUS geboortedag vierde, door een menigte uitgaven van 's mans werken bijeen te brengen, een geheel eenige verzameling, keurige vrucht van bibliografische kennis. En hoe zeer wekt thans nog de uitstalling van zeldzame drukken, van merkwaardige banden, van handschriften die ze bezit, door denzelfden deskundige gerangschikt, de bewondering van den vreemdeling, die in deze dagen onze stad bezoekt!

Velen zijn de waardige Rogge intussen opgevolgd, tot drs. Nol Verhagen – hem hebt u kunnen beluisteren in de Academische Club in februari 2014 (zie de *Uitdienstbode* van juni 2014) – en drs. Maria Heijne aan toe.

Reglement

Maar keren wij terug naar de geboorte van de gloednieuwe Bibliotheek der Universiteit. Het (eveneens gloednieuwe) College van Curatoren beijverde zich in 1878 om een reglement voor de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam op te stellen. Het ontwerp werd in oktober 1878 door B & W goedgekeurd. We laten hieronder enkele artikelen volgen, voornamelijk om de sfeer van die jaren te proeven:

In de tijd van het Athenaeum waren de boeken nog met kettingen bevestigd aan de lessenaars

Art. 1: De Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam is eene inrichting tot verspreiding van kennis en beschaving. (...)

Art. 5: Omtrent het aankopen van boeken, handschriften enz., wordt de Bibliothecaris voorgelicht door vijf Hoogleraren, één uit elke Faculteit, en een lid van de Kamer van Koophandel, daartoe aangewezen door de Faculteiten of de Kamer van Koophandel. (...)

Art. 9: De Bibliotheek is van 1 September tot 30 Juni dagelijks, van 1 Juli tot 31 Augustus op Donderdag en Vrijdag, van 10 tot 3 uren geopend. Het publiek heeft geen toegang tot de lokalen, waarin zich de boeken bevinden, maar kan zich in de Leeszaal door den bewaarder, den Hulpbewaarder of den Amanuensis de verlangde boeken laten brengen.

Art. 13: Geene boeken worden afgegeven, dan op een geteekend bewijs van ontvangst, bij den bewaarder kosteloos te verkrijgen, waarop het werk behoorlijk wordt omschreven en met de kastletters en nummers aangeduid. Dit bewijs wordt teruggegeven of vernietigd, wanneer het werk weder op de Bibliotheek wordt bezorgd. (...) ■

Bron van de citaten:

'Verslag van de lotgevallen der Universiteit van Amsterdam, uitgebracht door den Rector Magnificus op den 15den September 1885', in *Jaarboek der Universiteit van Amsterdam 1877-1891* (UB Bijzondere Collecties).

Reglement voor de Bibliotheek der Universiteit van Amsterdam, vastgesteld in de vergadering van Curatoren der Universiteit van 6 Augustus 1878, goedgekeurd door Burgemeester en Wethouders bij besluit van 8 October 1878 (Gemeentebled 1878, afd. III, volgn. 66), in *Jaarboek der Universiteit van Amsterdam 1877-1891* (UB Bijzondere Collecties).

Dirk van Miert, *Illustrer Onderwijs. Het Amsterdamse Athenaeum in de Gouden Eeuw, 1632-1704*. Amsterdam 2005.

Uitgewerkt

Kringleden na hun pensioen

Max Dendermonde heeft eens gezegd: 'Ik wou dat ik een vulkaan was. Lekker op je rug liggen roken en dat iedereen dan zegt: "Kijk, hij werkt!"'. In deze rubriek schenken we aandacht aan een kringlid dat na zijn of haar pensioen nog volop actief is en daarmee het beeld van de gepensioneerde die op zijn of haar lauweren rust logenstrafft. Kent of bent u zo iemand, meldt ons dat dan via uva.uitdienstbode@gmail.com.

Marita Mathijssen: 'Toen ik stopte gaf ik beter college dan ooit'

door Frans Willemsen

Als ik emeritus-hoogleraar Nederlandse taal- en letterkunde Marita Mathijssen per e-mail vraag of ze zich wil laten interviewen voor de *Uitdienstbode*, reageert ze vanuit Praag waar ze college geeft aan Tsjechische masterstudenten Nederlands. Hoezo uitgewerkt?

Minder zelfbeperking

Toen Marita in 2009 met emeritaat ging, was ze daar nog helemaal niet aan toe. Ze stopte, zegt ze, 'in volle glorie' en gaf naar haar eigen mening beter college dan ooit. Ze durfde meer, dingen die ze op haar veertigste niet zou hebben gewaagd omdat je je blootstelt aan het verwijt dat je 'onwetenschappelijk' bezig bent. Zoals?

Nou, ik heb een keer tijdens het college twee tafels gedekt, dus echt waar de studenten bij waren, één tafel met damast en tafelzilver en dergelijke, zoals een tafel van de hoge bourgeoisie, van iemand als Van Lennep, eruit zag, en één tafel van, zeg maar, de Aardappeleters. Daarmee maakte ik de diepe kloof tussen de standen *voelbaar*.'

Toen ze een keer de Tachtigers, de laat-negentiende-eeuwse dichters rond de Nieuwe Gids, typeerde als jonge honden, liet ze haar jonge hondje dat ze nog niet alleen thuis had durven laten, los en dat begon vrolijk door de collegezaal te rennen. Daarmee maakte ze het begrip *jonge honden* direct *voelbaar*. 'Je hondje meenemen naar college, dat durf je echt niet op je

Jonge studenten nemen geen blad voor de mond en wijzen je onmiddellijk op een fout... daar schiet je zelf iets mee op.

Marita Mathijssen mist het contact met jonge studenten

veertigste. Het komt erop neer dat als je ouder wordt, je dingen leert los te laten, minder aan zelfbeperking doet’.

De naam van Jacob van Lennep is gevallen en dat is niet toevallig. Ze is bezig met de biografie van de negentiende-eeuwse schrijver, na de afronding van haar boek *Historiezucht*. ‘Het onderwijs stopt misschien, maar het onderzoek natuurlijk niet’. Ze heeft een blog waarin ze schrijft over de dingen die ze tijdens haar onderzoek tegenkomt. En trouwens, het onderwijs is ook niet gestopt, zie wat hiervoor gezegd is over haar colleges in Praag. Ze geeft nu vooral college aan volwassenen, heel bevredigend, zeker, maar ze mist het contact met de jonge studenten. ‘Die houden je scherp. Die nemen geen blad voor de mond en wijzen je onmiddellijk op een fout. Geen dingetjes als: u zei 1814 maar dat moet 1813 zijn, nee, echt belangrijker dingen, tegenstrijdigheden in je betoog bijvoorbeeld, daar schiet je zelf iets mee op.’

Grote Vertellers

Marita is volledig in de negentiende eeuw ondergedoken. Waar de liefde voor die tijd vandaan komt? Thuis lezen ze als goed-katholiek gezin *De Maasbode*, toentertijd hét katholieke dagblad. Die krant had David Copperfield van Dickens als stripverhaal, en als kind zat ze ‘s morgens vroeg klaar om als eerste de krant te pakken te krijgen en dan verslond ze dat verhaal. En op de

middelbare school behoorde ze tot de overblijvers en tussen de middag las ze de hele schoolbibliotheek met schrijvers als Victor Hugo en Alexander Dumas, de Grote Vertellers, zoals ze ze noemt. Jacob van Lennep is een groot verteller, de negentiende eeuw is de eeuw van de Grote Vertellers.

Ik vertel haar dat ik toevallig een tijd geleden *Ferdinand Huyck* van Van Lennep heb herlezen, en dat ik verrast was door het moderne karakter van het verhaal en door de frisheid van de stijl. Had ik niet op school en later tijdens mijn studie Nederlands geleerd dat alles vóór de Tachtigers saaie domineespoëzie of op z’n hoogst slappe romantiek was, na-aperij van de grote buitenlandse voorbeelden? ‘Ach ja’, verzucht Marita, ‘dat beweerden de literair-historici zo’n beetje allemaal. Maar als je je echt in die literatuur verdiept, krijg je een heel ander beeld’. Marita is bestuurslid van de stichting Het Mulisch-huis. Waarom Mulisch? Harry Mulisch is net als Van Lennep een groot verteller. ‘Mulisch is eigenlijk een negentiende-eeuwse schrijver.’

Dit is genieten

Komen we op de actualiteit. Wat vindt ze van de onrust die er heerst op de universiteit? Ze heeft zichzelf niet actief gemengd in het debat, dat laat ze over aan de mensen die nu het beleid maken, maar dat betekent niet dat ze niet vindt dat er ‘ongelofelijk veel mis’ is. ‘Onderwijs zou de absolute prioriteit moeten hebben, een

universiteit zou veel meer dan nu het geval is een onderwijsinstelling moeten zijn. En dan dat rücksichtloos opheffen van vakken, waaronder een aantal zogenaamde kleine talen. Dat gaat me echt aan het hart. En die tendens dat steeds meer onderwijs in het Engels wordt gegeven. Ik meng me daar niet in, je moet niet je opvolgers afvallen, maar dan denk ik wel: jullie komen er nog wel achter hoe desastreus dit is’. Of die straffe pensionering: waarom maken besturen niet meer structureel gebruik van ons voor commissies, adviezen, onderwijsbegeleiding en dergelijke?

Ze is net terug uit Limburg waar ze zich af en toe terugtrekt om intensief te werken. ‘Thuis is er toch altijd teveel afleiding’. Werken, werken, werken, jazeker, ook nu ze gepensioneerd is. ‘Ja, je pleegt wel een beetje roofoverval op jezelf. En al dat werken gaat soms wel ten koste van vriendschappen. Dan is er ineens iemand overleden van wie je denkt: die had ik nog een paar keer willen bezoeken, maar het is er niet van gekomen. En dan zeggen mensen: waarom ga je niet van het leven genieten? Dít is voor mij genieten. En daarbij: ik vind dat als je een bepaald talent hebt gekregen, ja *gekregen*, talent is niet iets wat je zelf hebt ontwikkeld, dat je dan de taak hebt om daar iets mee te doen. Mijn kennis is wel zelf verworven, maar het vermogen om die goed over te brengen is een gave. Heel katholiek misschien, heel christelijk, maar zo voel ik het.’ ■

Rens Bod geeft lezing tijdens AUV-dag

Digital Humanities: een revolutie in de geesteswetenschappen?

door Michiel Röling

De lezing van Rens Bod is een soort peptalk voor geesteswetenschappers

De jaarlijkse AUV-dag van zaterdag 7 november 2015 kent een programmaonderdeel dat door de Kring UvA-senioren wordt georganiseerd, namelijk een lezing van Rens Bod over Digital Humanities – ook wel bekend als ‘digitale geesteswetenschappen’. Ruim zestig bezoekers, van wie ongeveer de helft kringlid is, komt naar de Amsterdamse Academische Club. Wat zij horen is een peptalk voor geesteswetenschappers.

Ruud Bleijerveld heet als kringvoorzitter het publiek van harte welkom en introduceert Rens Bod als wetenschapper die zowel de kennis uit de alfa- als de bètahoek tot zijn beschikking heeft. Bod heeft namelijk als hoogleraar Digital Humanities een leerstoel die gevestigd is in de Faculteit der Geesteswetenschappen én in de Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica. Gedurende de lezing staat de vraag centraal of de geesteswetenschappen die wij kennen – en waarvan sommige uitingen al duizenden jaren bestaan – op hun laatste benen lopen of dat er tal van nieuwe invalshoeken voor onderzoek en onderwijs op handen zijn.

Veel te defensief

Rens Bod begint zijn lezing met een gewetensvraag voor het publiek: ‘Wie hebben de wereld meer veranderd? Zijn dat de alfa- of de bètawetenschappers?’ Twee derde denkt dat bèta de meeste veranderingen heeft geïnitieerd. Niets blijkt echter minder waar. En hiermee legt Bod meteen de vinger op de zere plek. ‘De geesteswetenschappen hebben een imago probleem: ze worden niet serieus genomen’, stelt Bod vast. ‘Hiervan getuige onder meer de opmerking die Ronald Plasterk in 2008 als minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap maakt: “Alfa’s schrijven de geschiedenis maar bèta’s

maken de geschiedenis”.’ Veel aanwezigen glimlachen heimelijk. Maar het zijn vooral de defensieve reacties vanuit de geesteswetenschappen op dit soort stellingnames die Bod de meeste zorgen baren. ‘Het is tijd voor meer zelfvertrouwen en een militantere houding, want inzichten uit de humaniora hebben de wereld veranderd en geleid tot volstrekt onverwachte toepassingen!’ Enthousiast geeft hij diverse voorbeel-

‘Inzichten uit de humaniora hebben de wereld veranderd’

den: ‘Zonder de geschiedkunde, met name Joseph Scaligers ontdekking (uit ca. 1593) dat er farao’s hebben geleefd vóór de toentertijd algemeen aanvaarde scheppingsdatum van de aarde, had de Verlichting niet plaatsgevonden. Zonder de filologie, in het bijzonder de reconstructie van teksten, was er geen genetica geweest. Zonder kunsttheorie, onder meer die van het lineaire perspectief van Leon Battista Alberti,

waren er geen architectonische ontwerp-technieken ontwikkeld. Zonder taalkunde en de formele grammatica’s, waarvan Noam Chomsky aan de basis stond, waren er nooit programmeertalen ontwikkeld. Waarschijnlijk heeft Darwin zich met zijn evolutietheorie laten inspireren door de evolutionaire taalboom, die stelt dat er een Indo-Europese oertaal is geweest.’ En zo zou Bod naar eigen zeggen nog wel even door kunnen gaan – dat doet hij niet, maar de boodschap is duidelijk.

Leuke zijsporen

Tegenwoordig laten onderzoekers de computer los op enorme hoeveelheden teksten. Hierdoor ontdekken ze tal van bijzondere patronen in de kunst. Leuke zijsporen en min of meer toevallige ontdekkingen lijken het handelsmerk van de digitale geesteswetenschappen. Rens Bod schudt opnieuw de voorbeelden uit zijn mouw: ‘Het project Digitale Grachtengordel had als onderzoeksvraag “Welk schilderij hing waar in de Gouden Eeuw, en wie woonde waar?”. Er werd een database gevuld met informatie. En al gauw bleken er ook tal van andere patronen en interpretaties te ontdekken. Schilders die trouwden met dochters van uitgevers blijken namelijk, onafhankelijk van hun kwaliteit, meer succesvol te zijn. Etsen van hun werk worden veelvuldig gebruikt in drukwerk. Of neem de verrassende sociale patronen van de 18e-eeuwse componist Pietro Locatelli. Hij blijkt er een nogal promiscue leven op na te hebben gehouden en geldt als een van de succesvolste rokkenjagers van Amsterdam.’ ▶

Patronen vormen de kern

Het zoeken van patronen is voor geesteswetenschappers dus niets nieuws. ‘Veel geesteswetenschappelijk onderzoek richt zich op de zoektocht naar patronen, dat wil zeggen regelmatigheid, in geschiedenis, literatuur, taal, kunst, muziek enzovoorts. Is het zoeken naar patronen niet de kern van alle wetenschap? Onafhankelijk of het nu alfa, bèta of gamma is?’

Bod concludeert dat de Digital Humanities eigenlijk al eeuwen oud zijn. Ook Scaliger en Alberti zochten op digitale wijze – digitaal is tenslotte afgeleid van het Latijnse woord voor vinger en refereert aan het tellen op de vingers – naar patronen in hun alfamateriaal. Het enige wat nieuw is, is dat het zoeken naar patronen in muziek, kunst, literatuur, taal, film dank zij de computer op veel grotere schaal mogelijk is. Van een echte revolutie is dan ook geen sprake, maar daar is Bod niet rouwig om. Hij houdt van zijn vakgebied en ziet, gezien de

LEESTIP

Rens Bod publiceert veel over de geesteswetenschappen. Zijn boek *De vergeten wetenschappen. Een geschiedenis van de humaniora* (2010) is een aanrader en zou verplichte kost moeten zijn voor een ieder die deel wil nemen aan het wetenschappelijk debat. Het werk is snel na verschijnen vertaald naar het Engels, Pools en het Chinees. Binnenkort verschijnt er ook een Spaanse editie.

patronen uit het verleden, een zeer glorieuze toekomst.

Kritische vragen pareren

Een enkele kritische toehoorder mist in het betoog het zogenaamde theoriedenken en het zoeken naar zuivere regels en wetmatigheden, zoals dat in de bèta-hoek plaatsvindt. Maar Bod ziet het zoeken naar patronen ook als het zoeken naar de onregelmatigheid. En door die onregelmatigheden als uitzonderingen op een regel in de context te interpreteren en te verklaren kunnen er wel degelijk principes of wetmatigheden worden geformuleerd.

Wetmatigheden die zelfs voorspellende waarde kunnen hebben. Of het nu gaat om de min of meer standaardopbouw van literatuur of voorspel-

lingen die de loop van de geschiedenis extrapoleren naar de toekomst. Zolang er maar een duidelijke zoekvraag is werkt het. De enkeling die dan nog twijfelt wordt gewezen op de biologie. De alom gerespecteerde evolutietheorie verklaart prima hoe verschillende soorten en subsoorten zijn ontstaan, maar kan niet met zekerheid voorspellen hoe de ontwikkeling zich in de toekomst voortzet.

Ruud dankt Rens voor zijn inspirerend betoog en biedt hem een presentje aan. Een welgemeend applaus volgt. Zeker van de aanwezige geesteswetenschappers die zich voldoende gesterkt voelen om tijdens de borrel aan het einde van de middag met rechte rug de discussie met andere disciplines aan te gaan. ■

SENIOREN OP EXCURSIE

Van Santen, zeventiende-eeuwse afsetter

door Frans Willemsen

Bij Bijzondere Collecties aan de Oude Turfmarkt liep afgelopen najaar de tentoonstelling Op Zoek naar Van Santen en de Kleuren van de Gouden Eeuw. Het bestuur van onze kring had een bezoek aan die tentoonstelling georganiseerd. Aan het tentoonstellingsbezoek ging een inleiding vooraf door Peter van der Krogt, Jansonius-conservator.

Koperdiepdruk. Ets of gravure

In de eerste dagen van de boekdrukkunst werden boeken geïllustreerd met houtsneden. Daar weet ik toevallig wel iets van: ik heb tijdens mijn studie een scriptie geschreven over Mariken van Nimweghen, waarbij ik uitging van de houtsneden die naar mijn mening veel zeiden over de ontstaansgeschiedenis van het verhaal zoals dat in druk in één exemplaar is overgeleverd (eigenlijk in twee: er is ook een Engelstalige uitgave bewaard gebleven).

Later worden de illustraties gedrukt vanaf koperplaten, waarop illustraties (in spiegelbeeld!) zijn aangebracht. Er zijn twee technieken om de lijnen en lijntjes te graveren of te etsen. Graveren gebeurt met een beiteltje rechtstreeks in het

Kringleden onderzoeken de tentoongestelde kaarten en prenten nauwgezet

koper. Bij het etsen wordt de koperplaat bedekt met een dunne waslaag en wordt de tekening in die waslaag aangebracht waarna die wordt overgoten met een bijtende vloeistof die de tekening in het koper ‘vreet’.

De bewerkte koperplaat wordt geïnk en vervolgens wordt alle inkt verwijderd, alleen de inkt in de verdiepte lijnen en lijntjes blijft achter. Dan wordt een bevochtigd vel papier op ►

**...inkleuren
gebeurde door
zogenaamde
'afsetters' en van
die afzetters was
Van Santen
de allergrootste...**

de plaat gelegd waarna dat papier in een drukpers met grote druk op de koperplaat wordt geperst. Het papier zuigt de inkt uit de geëtste of gegraveerde verdiepte lijnen en wordt vervolgens te drogen gehangen. De aldus door koperdiepdruk vervaardigde ets of gravure kan vervolgens worden ingekleurd. De prijsverschillen tussen wel of niet ingekleurde etsen of gravures zijn niet groot, waaruit kan worden afgeleid dat degenen die het inkleuren deden niet al teveel verdiend zullen hebben.

Na de houtsnede en de kopergravure of -ets kwam de lithografie waarbij de illustratie werd aangebracht in kalksteen. We kennen allemaal de litho's van Toulouse Lautrec. Maar deze techniek ontstaat pas in de negentiende eeuw en wordt door Peter dan ook alleen maar voor de volledigheid genoemd.

De Rembrandt van de afsetters

Op de tentoonstelling zijn ook prachtige prenten te zien, maar Peter beperkt zich tot het onderwerp gekleurde kaarten. Die kaarten en ook die prenten zijn in vrijwel alle gevallen met de hand ingekleurd. Waarom met de hand? Op de eerste plaats omdat de techniek van de kleurendruk nog vrijwel niet bestond. Er zijn wel een paar prenten (geen kaarten) gevonden die in kleur zijn gedrukt, maar dat was een ingewikkeld en kostbaar procedé. Het was gemakkelijker en vooral goedkoper om prenten en kaarten met de hand in te kleuren nadat ze in zwart-wit waren gedrukt. Dat inkleuren gebeurde door zogenaamde 'afsetters' en van die afzetters was Van Santen de allergrootste, de Rembrandt van de inkleurders wordt hij wel genoemd. Hij staat in de tentoonstelling centraal.

Peter laat met Powerpoint een aantal kaarten zien om duidelijk te maken wat de functie is van kleuren op landkaarten. Een geheel ongekleurde kaart is erg onoverzichtelijk, bijna onbruikbaar. Met kleur wordt zo'n kaart ineens veel bruikbaar. Landen of gebiedsdelen krijgen in hun geheel een eigen kleur waardoor ze in één oogopslag van elkaar te onderscheiden zijn, of de grenzen worden in kleur aangegeven. Dat werkt ook. Sporadisch worden daarnaast bijvoorbeeld bossen of moerassen in kleur aangeduid. Pas in de negentiende eeuw

worden kaarten thematisch ingekleurd: grondgebruik, hoogteligging en dergelijke.

We krijgen nog een paar raadselachtige kaarten te zien die totaal in kleine vakken zijn verdeeld waarbij al die vakjes met getallen worden aangeduid waarin vooralsnog geen enkele systematiek valt te ontdekken. Zijn die kaarten bestemd voor een bordspel? Maar wat voor spel dan? Wie het weet mag het zeggen. Er komen geen suggesties uit de zaal.

Waarna we de tentoonstelling gaan bekijken. Peter en collega-conservator Reinder Storm lopen rond om onze vragen te beantwoorden. Er hangen prachtig ingekleurde kaarten en prenten en er liggen prachtige atlassen, want afzonderlijke kaarten werden in atlassen gebonden die soms in meerdere exemplaren bestonden (de wereldberoemde Blaeu-atlassen bijvoorbeeld) en soms een particulier karakter hadden. Een beroemd voorbeeld daarvan is de Blaeu-Van der Hem-atlas. Laurens van der Hem (1621-1678) was een Amsterdamse jurist en verzamelaar die zijn exemplaar van de Atlas Maior van Blaeu gebruikte als uitgangspunt van een vijftigdelige verzameling kaarten, landschappen, zee-, haven en stadsgezichten dat tegenwoordig op de werelderfgoedlijst voor documenten staat. Van Santen heeft er tien jaar aan gewerkt.

De kringleden druppelen later het café van Bijzondere Collecties binnen en daar ontstaat even later een gezellige drukte waarin de kringleden met een glaasje van het een of ander in de hand zo te horen heel wat met elkaar te bepraten hebben. ■

PETER VAN DER KROGT

Peter van der Krogt is Janssonius-conservator. Janssonius (dubbele s) is naast de wereldberoemde Blaeu een van de belangrijkste kaartenmakers van de zeventiende eeuw en Peters salaris wordt betaald uit het Janssonius Fonds (enkele s), ingesteld als deelfonds van het Amsterdam Universiteitsfonds door de weduwe van een zekere meneer Janssonius. Die had met Janssonius (dubbele s) voor zover ik weet niks te maken, maar was wel in diens werk geïnteresseerd.

In het vorige nummer zijn we een rubriek gestart onder de titel: Wat de Pot Schafte waarin ik een gerecht beschrijf dat wij als senioren misschien nog kennen maar dat nu niet zo vaak of helemaal niet meer op tafel verschijnt. De vorige keer heb ik de Oudejaarsalade in de vorm van een klok behandeld. Misschien heeft u hem gemaakt.

BLANC MANGER

door Frans Willemsen

Ik was een jaar of vijf. De oorlog was nog maar net voorbij. Die oorlog hadden we doorgebracht (en ternauwernood overleefd) in een woning in Rotterdam die veel te klein was voor ons gezin van dertien kinderen. Ik sliep bijvoorbeeld met een van mijn broertjes op de overloop van de zoldertrap. Maar nu verhuisden we naar een veel ruimere woning waar we een jongenskamer hadden (vier broertjes) en een meisjeskamer (zes zusjes), de oudere zussen kregen iets meer privacy, de oudste broer kreeg zelfs een eigen kamertje.

Tijdens de verhuizing werden de jongere kinderen uit logeren gestuurd, ze zouden maar in de weg lopen. Het lot was mij niet gunstig gezind: ik ging naar een oom en tante die bij ons kinderen niet erg geliefd waren. We waren zelfs een beetje bang voor ze. Ze bewoonden een bovenwoning met zware meubels (oom had een rookstoel met zo'n staande asbak ernaast...), donker behang en sombere prenten aan de muur (ascetische figuren, en profil, met sluiers, van Jan Toorop, brrrr...). Het was ook een groot gezin, niet zo groot als het onze, maar toch wel een stuk of acht kinderen. Die kinderen maakten veel ruzie. Wat ook niet hielp, was dat ik griep kreeg.

Oom en tante, maar ook de kinderen, deden overigens echt wel hun best om het me naar de zin te maken. Ze hadden een grote Philipsradio met zo'n katten-oog waarmee je kon zien of je juist had afgestemd. Dat oog fascineerde me, dus werd het keer op keer voor me gedomonstreerd. En tante maakte op een doordeweekse dag een pudding voor na het warme eten, iets wat natuurlijk niet gebruikelijk was, pudding was voor zon- en feestdagen. De pudding was wit en was in een puddingvorm gegoten die de vorm had van een vis. Nadat hij 'gelost' was op een schaal, zette tante dus een spierwitte vis op tafel met een

gezicht van: 'Nou, wat zeg je me dáár van?'. Ik zei niks. Ik griezelde. Ik griezelde van die dooie witte vis. Ik kreeg er geen hap van door mijn keel. Het moet een blanc manger geweest zijn. Ik heb er heel wat recepten van, de laatste vindplaats in mijn verzameling is het *Nieuw Margriet Kookboek* van 1978, maar onderstaand recept komt uit *Eenvoudige Recepten* van Martine Wittop Koning uit 1944. De illustratie komt uit haar *Van Keuken tot Tafel*, bijna honderd recepten voor alle dag uit 1939.

Blanc manger ontwikkelde zich tot een zoet nagerecht (Let overigens op het kleedje met borduursel, dat komt op meerdere foto's in het boek terug)

BLANC MANGER - Ingrediënten

- ½ l room
- ½ l melk
- 100 g suiker
- 20 g witte gelatine
- 1 heel (ongespleten) stokje vanille

Bij het 'stokje' vanille staat een voetnoot: 'Gespleten vanille zou de zwarte zaadjes loslaten en deze zouden in den pudding zichtbaar zijn, hetgeen bij blanc manger vooral niet gebeuren mag. Onvoordelig is het gebruik van het heele stokje vanille niet, want het verliest minder aan smaak en kan dus – mits het goed wordt afgewassen en gedroogd – zeer geschikt nog verscheidene malen gebruikt worden.' Zuinigheid is een wezenstrek van de Nederlandse keuken.

Het recept luidt als volgt:

'Laat de melk met den room, de suiker en de vanille langzaam aan de kook komen tot de vanillesmaak aan de melk merkbaar is en de suiker is opgelost.

Neem er dan de vanille uit, neem de pan van het vuur en roer er de afgewassen, in een scheutje water opgeloste gelatine door. Giet de massa in een met koud water omgespoelden vorm en roer er van tijd tot tijd in tot de vloeistof gelechtig wordt en er dus geen kans meer bestaat voor het zakken van de gelatine. Laat de pudding verder koud en stijf worden en presenteer er gewoonlijk geen saus bij, maar wafeltjes, biscuits of ander droog gebak.' **Denk erom: geen saus!** Hierbij is overigens een waarschuwing op zijn plaats. De fabrikant van de blaadjes gelatine die ik al vele jaren koop, dr. Oetker, heeft onlangs het aantal blaadjes van de verpakking van 20 gram gelatine verhoogd van 10 naar 12. 'Nu met 12 blaadjes!' staat er op de verpakking, alsof het een aanbeveling is. De laatste keer dat ik gelatine gebruikte, had ik die 'aanbeveling' over het hoofd gezien en ik zal bepaald niet de enige zijn geweest. De blaadjes wegen dus geen 2 gram meer. Ik hield natuurlijk het aantal blaadjes aan dat ik gewend ben, en mijn bavarois wilde niet opstijven. Dank je wel, Herr Doktor!

In de vorig jaar verschenen *Kleine Geschiedenis van de Nederlandse Keuken* van Jacques Meerman staat de geschiedenis van het gerecht. Blancmanger is een oeroud Perzisch gerecht. Het gerecht bestond in de Arabische keuken als isfidabaja, een Perzisch-Arabisch woord dat zoveel als 'wit eten' betekent. Je maakte het door kip of ander vlees of vis met allerlei kruiden zo lang te koken tot het uit elkaar viel. Als je kip of vis heel fijn wrijft, wordt het een wittige substantie. Dan roerde je er een bindmiddel door. Het was dus oorspronkelijk een hartig gerecht. In Europa wordt later suiker toegevoegd. Het hartige gerecht ontwikkelt zich op die manier langzaam tot een zoet gerecht en dan komen we al een beetje in de buurt van 'onze' blanc manger. ■

Wat is er eigenlijk tegen achter de geraniums zitten? Niets natuurlijk, al moet je uiteraard wel van geraniums en van zitten houden. En van dat laatste houden veel gepensioneerden niet, die trekken erop uit, beginnen nieuwe hobby's of nemen oude weer op of gaan iets heel anders doen, als ze maar niet achter ...!

Het spel moet eerlijk gespeeld worden

door Kees Piena

Zelf ben ik niet zo'n hobbymens, al heb ik als kind wel suikerzakjes, sigarenbandjes en postzegels (die liggen nog in albums op zolder) gespaard en ook sigarettendoosjes. Van die doosjes werden vervolgens de voor- en achterkant in twee helften geknipt en als je genoeg kaarten had (één doosje leverde vier kaarten op) kon je meespelen op het schoonplein of op de stoep voor je deur. Mensen van onze leeftijd (we noemen ze senioren) weten vast nog wel hoe het spel gespeeld werd. Je kon het met z'n tweeën spelen, maar ook met meer. Om de beurt legde iedere speler een kaart op een stapel en als de door een speler neergelegde kaart van hetzelfde merk was als de kaart daaronder (dus Chief Whip op Chief Whip en Dame Blanche op Dame Blanche en niet Chief Whip op Dame Blanche want dat was toen al fout) dan mocht die speler de hele stapel pakken en daarmee verder spelen totdat één speler alle kaarten had of de schoolbel luidde of er geroepen werd dat je moest eten.

Maar daar gaat dit verhaal eigenlijk niet over. Hobby of geen hobby, ik ga al een jaar of vijftien jaarlijks een weekje op stap met twee oud-collega's van de UvA die vrienden geworden zijn. De meeste keren was dat op stap ook letterlijk op stap. We hebben gewandeld in Nederland, Frankrijk, Italië, Spanje en Ierland. Veelal zeer bijzondere tochten en veelal zeer gezellig met aan het eind van de dag na alle inspanningen een glaasje (of twee of ...) en natuurlijk het avondeten, dat soms net zo avontuurlijk was als de wandeling. De laatste twee jaar zijn we echter niet gaan wandelen, maar gaan fietsen en gelijk maar op elektrische fietsen, want we zijn nu alle drie gepensioneerd en dus bejaard en dan mag zo iets.

Afgelopen oktober fietsten we een weekje rondom de Bodensee in Duitsland, Zwitserland en een flard Oostenrijk. We waren niet erg tevreden met de door ons geboekte fietsen die we bij de start in Salem (Duitsland) ontvingen. Het leken wel mountainbikes, kleine fietsjes waar je in elkaar gedoken op zit doordat het stuur in de laagste stand staat. Dat was bij ons ook zo en ondanks het feit dat de fietsen wel erg sportief leken, zag het met ons erop niet erg sportief uit en het zat ook niet gemakkelijk. Eén van

...opeens werd er achter ons gebeld en daar stoven ons vier bejaarden (twee mannen en twee vrouwen) op hun elektrische fietsen voorbij.

ons zei dat z'n buik in de weg zat, maar dat gold eigenlijk voor ons alle drie. Daarnaast waren bij twee van de drie fietsen de accu's niet in topconditie en kon de trapondersteuning door ons niet volop gebruikt worden, waardoor onze topconditie ernstig beproefd werd. Maar het ging natuurlijk allemaal wel en er was het nodige plezier en de route was soms druk, maar toch wonderschoon.

Op de laatste dag van Singen (uitstapje gemaakt naar Schaffhausen; de stad is aardiger dan de watervallen) naar Salem reden we over het fietspad naar een plaatsje aan het meer. We reden niet langzaam, zeg zo'n twintig kilometer per uur, maar opeens werd er achter ons gebeld en daar stoven ons vier bejaarden (twee mannen en twee vrouwen) op hun elektrische fietsen voorbij. Ze zeiden niets tegen ons en lieten ons in een mum van een tijd achter zich. We konden nog net horen dat het Duitse bejaarden waren. Wat heb ik nou aan mijn fiets hangen?, dacht ik, moeten die niet 'hinter der Geraniums sitzen' in plaats van ons voor gek te zetten? Het was dat ze duidelijk betere fietsen met een betere aandrijving hadden, anders hadden we absoluut de achtervolging ingezet. Want zo iets moet je niet zo maar over je kant laten gaan, zeker niet als het om onze oosterburen gaat - het is nog steeds een beetje ingewikkelde relatie tussen Nederlanders, fietsen en Duitsers.

Gelukkig was hard fietsen helemaal niet nodig, de Deutsche Bundesbahn was zo aardig ons te helpen door de spoorbomen dicht te doen, zodat we even daarna met zeven fietsers op de trein stonden te wachten; heel erg lang te wachten. Net goed dacht ik, maar de spoorbomen waren nog maar nauwelijks open of daar stoven ze weer weg. Gelukkig zagen we in het volgende dorpje dat ze richting veerboot gingen en dat deed deugd, want natuurlijk kan je hard fietsen als je stukken met de boot afsnijdt. De rest van die dag heb ik heerlijk gefietst, al vroeg ik me wel af waarom sommige gepensioneerden niet lekker postzegels gaan sparen of kaarten, of desnoods figuurzagen. ■

Kerstlunch: een bourgondische traditie

door Henriëtte Ritter

Op woensdag 16 december 2015 was de laatste bijeenkomst van de kring UvA-senioren. Het jaar werd feestelijk afgesloten met een bourgondische kerstlunch die zo langzamerhand een traditie is geworden. Ook dit jaar zijn er veel kringleden op dit evenement afgekomen. Toen ik even na twaalfen binnenkwam was de zaal van de Academische Club al flink gevuld en was het in de uitpuilende garderobekast niet eenvoudig een plekje te vinden voor mijn jas en paraplu.

Ik werd welkom geheten door Carolyn Wever, directeur van het Bureau Alumnirelaties en Universiteitsfonds, en kreeg direct een glas bruisende wijn in de hand gedrukt. Nadat ik mij had geïnstalleerd bij een paar oud-collega's naast de rijk versierde kerstboom, nam Ruud Bleijerveld als voorzitter van de kring het woord om ons allen welkom te heten en kort terug te blikken op het jaar dat nu bijna achter ons lag. De onstuimige ontwikkelingen rond het bestuur van de Universiteit van Amsterdam, die nog niet helemaal zijn gesust, de wisseling van de wacht binnen de redactie van *de Uitdienstbode* waarvan de redactie voor een groot deel is vernieuwd (Frans Willemsen is in de plaats gekomen van de vroegere hoofdredacteur Ton Dujardin, Michiel Röling is eindredacteur geworden). Verder bracht Bleijerveld nog een aantal evenementen uit het afgelopen jaar in herinnering waaronder de uitvoering van het Sweelinckorkest in de Singelkerk die veel enthousiaste muzikliefhebbers trok. Voor volgend jaar worden lezingen over de archeologische vondsten van de Noord-Zuidlijn aangekondigd en over de ontwikkeling van onze pensioenen.

Na de openingstoespraak had zich een aantal bekenden aan mijn tafel geïnstalleerd en werd de lunch klaargezet. Als ik

De jaarlijkse kerstlunch vond plaats in de Amsterdamse Academische Club

afga op voorafgaande verslagen die van de Kerstlunch bewaard zijn gebleven, heeft ook het menu een traditioneel karakter. Als voorgerecht zijn er verschillende salades, schalen met paté, carpaccio en koude vis. Het hoofdgerecht bestaat uit hertenragout, visrolletjes en een vegetarische lasagne. Het toetje is een 'grand dessert' waarbij ik vooral gecharmeerd was van de enorme ijstaart, die net werd binnengebracht toen ik verwachtingsvol aan kwam lopen.

Het was een zeer geslaagde bijeenkomst. Om mij heen was iedereen geanimeerd in gesprek en op het hoogtepunt van de bijeenkomst was het zo druk dat het niet makkelijk was om je een weg te banen in de niet al te grote ruimte van de Academische Club.

Op een gegeven moment nam de voorzitter van de seniorenkring weer het woord om de bijeenkomst officieel te sluiten: hij dankte degenen die de heerlijke maaltijd hadden bereid, wenste een ieder een goede kerstperiode toe en sprak tot slot ook zijn zorgen uit over de ontwikkeling in de wereld.

Na deze afsluiting loopt de zaal zoetjes aan leeg. Ook ik vertrek na wat afspraken te hebben gemaakt met een paar hervonden oud-collega's. ■

Guusje ter Horst

door Meindert Fennema

Niet iedereen haalt op de UvA zijn of haar pensioen, er zijn er ook die hun vleugels uitslaan om te kijken of ze hun talenten ook in een heel andere omgeving kunnen inzetten. En soms is die omgeving wel héél anders, namelijk de politiek. Dit geldt voor Guusje ter Horst.

Foto: Wiep van Apeldoorn

Guusje ter Horst werkte twintig jaar aan de UvA, het merendeel als psychologe bij het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam

Ik kwam Guusje ter Horst meer dan 25 jaar geleden tegen in café De Zwart. Zij zag meteen dat ik iets aan mijn arm had. 'Ik ben spastisch,' zei ik, 'maar niemand ziet dat behalve fysiotherapeuten'. 'Mijn zusje is ook spastisch' zei Guusje. Vanaf dat moment waren wij bevriend. Ter Horst werkte twintig jaar aan de UvA, het merendeel als psychologe bij het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA). Eerst als kandidaat-assistent bij de Subfaculteit Psychologie, later als wetenschappelijk medewerkster en vervolgens als universitair (hoofd) docent bij ACTA.

In 1984 promoveerde zij op het stimuleren van ziekenfondsverzekerden zich tandheelkundig te laten saneren. Op de promotieplechtigheid verschenen zij en haar vrouwelijke paranimfen in rokkostuum, want dat stond in het promotiereglement. Kort daarop werd zij lid van de PvdA en al snel gemeenteraadslid. In 1994 werd zij gevraagd als wethouder. In 2001 werd zij burgemeester van Nijmegen en in 2007 minister van Binnenlandse Zaken. Daarna was zij vier jaar senator. Nu is zij voorzitter van het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Fysiotherapie.

Het interview vindt plaats aan de Rotterdamse Rijkweg, in het huis van haar vriend.

Guusje (gedragen): 'Ik ben in 1970 aan de Universiteit van Amsterdam gaan studeren.' (weer normaal) 'Als ik niet een ontzettend goeie vent zou hebben gehad bij de intake voor de Sociale Academie, was ik daar naar toe gegaan. Hij zei namelijk: "Je hebt toch gymnasium Bèta gedaan? En bovendien praat je zo intelligent over de scheiding van je ouders. Misschien kun je beter psychologie gaan studeren." En toen dacht ik: goh wat een goed idee.'

Toen waren die disputen nog niet gemengd, meisjes waren niet gewenst

---

Meindert: 'Psychologie was toen nog niet zo schools, toch?'

G: 'Nee het werd pas schools na mijn kandidaats, toen ik klinische psychologie (persoonlijkheidsleer) ging doen. Dat interesseerde mij eigenlijk het meest, afwijkend gedrag. Toen kwam je in een blok terecht. In het eerste jaar waren er alleen hoorcolleges, daar trokken alle kopstukken voorbij. Ik ging daar altijd heen want ik was een brave student.'

M: 'Maar wat deed je dan rest van de dag?'

G: 'Ik had mij op het eindexamenfeestje een vriendje aangemeten, in Den Haag nog, dat leek me wel handig, en die woonde al in Amsterdam. Ik vond Amsterdam doodeng. Hij was lid van het oudste dispuut van Amsterdam "Het Westersch-Literarisch Gezelschap Unica". Dat waren buitenbeentjes in het Corps. Toen waren die disputen nog niet gemengd, meisjes waren niet gewenst, maar ik werd daar toen gedoogd. Mooie tijd gehad daar. Na mijn eerste vriendje heb ik nog drie vriendjes van UNICA gehad. De eerste is nu bankier in New York, de tweede is jong overleden en de derde heeft zelfmoord gepleegd.'

M: 'Jezus...'

G: 'Ja dat was dramatisch. Hij pleegde zelfmoord een half jaar nadat het uit was tussen ons.'

M: 'Maar toen deed je al klinische psychologie?'

G: 'Ik deed mee aan het fobieënproject van Barendrecht. Ik had een patiënte die bang was dat ze vergiftigd zou worden. Mijn begeleider, een Amerikaanse psychiater, had een theorie die er op neer kwam dat ze bang was voor mannelijke seksualiteit (lacht luidkeels). Ja er liepen heel wat bijzondere mensen rond in de jaren ▶

zeventig. Ik was meer geïnteresseerd in psychotherapie dan in gedragstherapie. Maar ik was ook geïnteresseerd in methodologie en ik werd onderzoeker toen er een vacature was bij tandheelkunde. Ik was toen 23 en moest college geven aan meer dan honderd studenten. Als ze de krant zaten te lezen vroeg ik ze weg te gaan of de krant dicht te vouwen. Ik was wel streng...'

'Iemand vroeg mij of ik niet wilde promoveren. Waarom niet, dacht ik. (denkt na) Ja, mijn leven hangt aan elkaar van mensen die mij gestimuleerd hebben of gevraagd hebben om iets te doen. Over meelopen gesproken! (Ik had Guusje aan het begin van het interview mijn boek *Goed Fout. Herinnering van een meeloper gegeven*). Maar ik bedacht wel mijn eigen onderwerpen. Het was mij opgevallen dat iedereen die in het ziekenfonds zat en daarvoor premie betaalde recht had op tandheelkundige hulp, maar daarvoor moest je je eerst laten saneren en dat deden veel mensen niet.'

M: 'Want dat deed pijn!'

G: 'Nee het kostte geld. Het gekke was: een kies trekken was gratis, maar voor een kies vullen moest je betalen als je nog niet gesaneerd was. Ik wilde weten wat mensen er van weerhield zich te laten saneren. Ik maakte drie groepen die ik verschillende informatie gaf plus een aanmeldingsformulier, opdat wij een afspraak met een tandarts konden regelen. Daarnaast een controlegroep die ik geen informatie gaf, maar alleen aanmeldingsformulier. O ja en ik had ook nog een controlegroep die zelfs geen aanmeldingsformulier kreeg. Nu bleek dat die informatie die ik gaf er helemaal niet toe deed. Het grote verschil zat hem in

het al of niet versturen van het aanmeldingsformulier.'

M: 'En daar heb je vier jaar over gedaan?'

G (*schiet in de lach*): 'Nee, maar ik heb toen wel aan de ziekenfondsraad een brief geschreven en gezegd: Als u aan al uw ongesaneerden een brief schrijft met een aanmeldingsformulier dan gaan die mensen naar de tandarts. Ik kreeg een schandelijke brief terug. Ze feliciteerden me nog wel met het behalen van mijn doctorsbul, maar ze waren niet van plan om iedereen een aanmeldingsformulier voor een tandarts te sturen, want gesaneerde patiënten kosten veel meer geld dan ongesaneerde patiënten. Dat vond ik zo erg! Toen heb ik mij aangemeld bij de PvdA, hoewel ik zelf niet uit een rood nest kwam. Mijn ouders stemden VVD, ook al verdiende mijn moeder als verpleegster en later typiste heel weinig. Ik vond dat er voor kansarme mensen veel te weinig gedaan werd. Daarom ben ik politiek actief geworden. Ik heb een keer op een PvdA-congres gezegd: als u een afspiegeling van de samenleving zou vormen dan had dertig procent van de hier aanwezigen een kunstgebit.'

M: 'Maar lid worden van de PvdA was niet bedoeld als carrièreswitch?'

G: 'Nee helemaal niet. Ik wist al veel eerder dat het ongelijk verdeeld was in de wereld. Maar zoals je weet word je in een politieke partij voor iets gevraagd als je zonder haperen drie zinnen achter elkaar kunt zeggen. Ik werd al gauw voorzitter van de afdeling Slotervaart. En een jaar later werd ik gevraagd of ik niet in de gemeenteraad wilde. Ik kwam op een hele lage plaats (23), maar de PvdA

Ik vond dat er voor kansarme mensen veel te weinig gedaan werd.

haalde in 1986 een hele hoge score en zo kwam ik er toch in.'

M: 'Maar je was niet politiek actief op de UvA.'

G: 'Nee, eigenlijk niet. Ik had alleen een tekst op mijn kamer met de tekst: "You start by sinking into his arms and you end up with your arms in his sink." Ik heb ook nog in de redactie gezeten van het blad UVA Eva. Maar het is nooit echt wat geworden tussen mij en de vrouwenbeweging. Er was wel een vrouwengroep bij psychologie maar daar mocht geen voorzitter zijn, want dan verhief je iemand boven de anderen. Daar had ik het gauw gezien.'

'In 1992, ik was toen al uit de gemeenteraad, ben ik nog twee jaar voorzitter geweest van de Universiteitsraad. Verschrikkelijk vond ik dat: altijd maar strijd tussen de voorzitter van Progressief Personeel (Frank de Wolf, MF) en de voorzitter van het CVB (Jan Karel Gevers, MF). Toen ik een jaar nadat ik wethouder was geworden nog een keer terug kwam bij ACTA, vond ik wel dat het daar allemaal heel erg langzaam ging. Veel langzamer dan in de politiek.'

M: 'Gelukkig maar!'
Guusje lacht. ■

OPROEP

WIJ VAN DE HBS

De hogere burgerschool was in alle opzichten bijzonder. Zo bijzonder dat het een boek verdient. *Wij van de hbs* wordt een nostalgisch eerbetoon vol typisch hbs-sentiment bedoeld voor de talloze ex-hbs-leerlingen die Nederland telt.

Bent u ex-hbs'er en heeft u herinneringen aan een van de volgende onderwerpen: de eerste schooldag, het gebouw, de conciërge, de directeur, lievelingsleraren, huiswerk, boeken, verliefdheid, jargon, humor, kledingcodes, vakkenpakket, schoolfeesten, schoolkrant, eindexamen of excursies?

Stuur deze herinneringen op aan wijvandeHBS@gmail.com. De mooiste, grappigste en meest ontroerende verhalen ziet u terug in het boek. *Wij van de hbs* wordt samengesteld door Roelof Bouwman en Henk Steenhuis en zal verschijnen bij Uitgeverij Meulenhoff.

Over het hemd en de rok

door Aart Waterman

Het vrije handelsverkeer mag je gerust aanmerken als een kernleerstuk van de vrije ondernemingswijze productie, door hardnekkige zestigerjarentypes ook wel 'kapitalisme' genoemd. Vrij handelsverkeer bestaat uit vrij verkeer van goederen en diensten, dat van kapitaal en dat van potentiële werknemers.

Niet alleen de EU berust op deze pijlers, ook mondiaal (nooit 'globaal' zeggen!) wordt al decennia naar dit vrije verkeer toegewerkt. Collateral damage wordt daarbij voor lief genomen, bijvoorbeeld het door import verdringen van eigen producten. Maar dat 'voor lief nemen' komt wel vaak van één kant. De landen in bonis exporteren graag hun overvloedige kapitaal en hun efficiënt geprodu-

ceerde goederen en diensten, maar als armere landen hún specialisme willen exporteren is het veelal afgelopen met het hooggestemde ideaal van het vrije handelsverkeer. Dat specialisme bestaat immers uit werknemers die, hoe hoog opgeleid ook, bereid zijn voor weinig te werken.

Het maakt daarbij niet zo veel uit of het gaat om mensen die 'geluk zoeken' - begint de Amerikaanse Constitutie niet met het recht op het zoeken van geluk? - of om mensen die hun vege lijf willen redden. En zo zie je het opmerkelijke verschijnsel dat de politieke partijen die het meest aan de vrije ondernemingswijze productie en het vrije handelsverkeer hechten, het meest afwerend staan

tegenover instroom van 'vreemdelingen': selectief protectionisme zogezegd.

Dat zij dat vaak doen met een beroep op de bescherming van het Nederlandse loonniveau en sociale stelsel - zaken die deze partijen normaal gesproken niet echt in het hart hebben gesloten - is niet zo geloofwaardig: zij accepteren immers wél blijmoedig dat werknemers en bijvoorbeeld boeren in de problemen komen door import van goedkope goederen. Erg consequent wordt er dus met het beginsel van het vrije handelsverkeer niet omgesprongen.

Toegegeven: Jede Konsequenz führt zum Teufel, maar dit is wel het andere uiterste. ■

Nieuwe leden

Wij verwelkomen de mensen die in de periode van 1 oktober 2015 tot en met 31 januari 2016 lid zijn geworden van onze kring.

Mevrouw C.M.G. Bennink
Mevrouw B.S.C. Bokhorst
De heer dr. P.D.A. Cohen
Mevrouw J.J. Daniëls
De heer prof. dr. W. Hoogland

De heer drs. W.K.B. Koning
De heer mr. B.K. Olivier
De heer prof. dr. B.M.S. van Praag
De heer drs. J. van Rossum
Mevrouw E. de Ruiter

De heer prof. mr. A.L.G.A. Stille
De heer prof. mr. S.A.M. Stolwijk
De heer drs. D. van der Vaart
De heer A. Visser
De heer dr. J.M. van der Weiden

ACTIVITEITEN AGENDA

- Dinsdag 15 maart** Lezing over bodemvondsten vondsten bij de aanleg van de Noord-Zuidlijn door Jerzy Gawronski
- Woensdag 20 april** Excursie naar de Amstelcampus van de HvA
- Woensdag 18 mei** Bezoek aan het Amsterdam Museum vanwege de tentoonstelling 'Made in Amsterdam'

Voor alle activiteiten krijgt u als lid van de Kring UvA-senioren een uitnodiging, waarop u zich kunt aanmelden.

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

Er heeft een bestuurswissel plaatsgevonden bij de Kring UvA-senioren. Annelies Pierrot-Bults volgt Dorothée te Riele op als secretaris. Willy Groenman volgt Kees Vrieze op als lid. Dorothée en Kees hebben als bestuursleden van het eerste uur een grote rol gespeeld in het vormen van de kring en haar activiteiten. Wij zijn hen zeer erkentelijk voor hun enthousiasme en hopen dat we ze bij onze activiteiten nog regelmatig zullen tegenkomen.

REDACTIE:

Madzy Koudstaal, Kees Piena, Henriëtte Ritter, Michiel Röling (eindredacteur), Jan Wieten en Frans Willemsen (hoofdredeacteur).

Fotografie:

Madzy Koudstaal, tenzij anders vermeld

Ontwerp & layout:

Liek van den Braak, Lont - Grafisch werk

Vragen of opmerkingen?

Stuur een e-mail naar:
uva.uitdienstbode@gmail.com of
kringuvasenieren-auv@uva.nl
Tel: 020 5255341
(op dinsdag en woensdag)

Deadline volgende nummer:

Vrijdag 6 mei